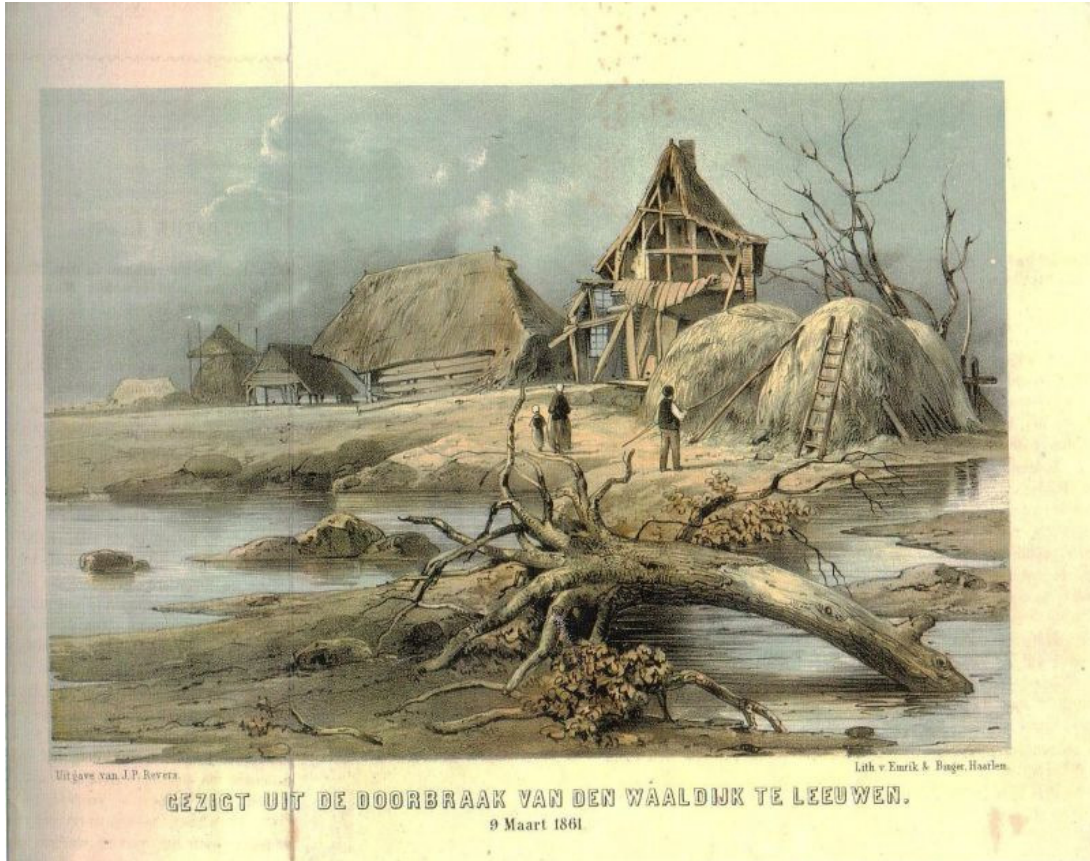

Uit: Gedenkboek van de Watersnood 1861 (deel 2)

Tooneel der ellende

door de doorbraken in den Waaldijk te Leeuwen
in het land tussen Maas en Waal teweeggebracht.

Ik wijs U op de fabelachtige geruchten, welke tijdens de overstroming vanuit het land van Maas en Waal zijn verspreid, zowel te goeder als te kwader trouw.

Wij zullen ons hier echter beperken tot hetgeen er werkelijk aan rampzaligs tengevolge van de doorbraken ondermeer te Leeuwen geschiedde.

Op de plaats, waar vroeger 16 woningen stonden, die niet tot de geringste gerekend kunnen worden, was daarvan weinig meer te herkennen.

Op enige afstand lagen gedeeltelijk vernielde gebouwen, omver geworpen hooi- en korenbergen, bomen en een gezonken schip, dat, zoals ik later

vernomen heb, voor den heer HOOGENDIJK te Breda was bevracht.

Langs de gehele dijk, ter lengte van een uur gaans, dreven daken van huizen, deuren, vensters, meubelen, levensmiddelen, kortom, allerhande zaken, die niet slechts van de overhaaste vlucht hunner ongelukkige eigenaars getuigden, maar ook het overtuigendst bewijs opleverden, dat zij alles verloren wat zij hadden.

Meerdere mensen verdronken en werden verzvolgen door den bruisende vloed.

Hoe de vrouw van H. VAN BEEK al zeer spoedig met haar jongste lieveling

wegzonk in de diepte, deelde ik u in de vorige afdeling mede, waar wij zijne dochter JOHANNA met MARCELIS VAN DER VEN zagen wegdrijven op het dak, dat gedeeltelijk met hem, de meid en drie kinderen tegen het huis van NIKKELS stiet. Opgenomen in dat huis had hij later, toen ook dit bezweek, nog gelegenheid om zich te bergen op een daarnaast staande schuur, doch ook het dak dier schuur, waarop, behalve degenen, die daaronder op den hooizolder zaten, meer dan vijftig personen hun tijdelijk aanzijn zochten te behouden, werd weldra een speelbal der golven, die het in vieren gescheurd voortjoegen over het veld, dat in een meer herschapen was.

Wat Ds. H. C. Ribbius te Druten omtrent haar wedervaren in den Tijdstroom berichtte, hebben mijn lezers en lezeressen waarschijnlijk met belangstelling gezien of van anderen gehoord.

De redding van Johanna van Beek

„Zoo waren dan MARCELIS VAN DER VEN en HANNEKE (JOHANNA VAN BEEK) , die gewoonlijk zoo geheten werd, amper 8 jaren oud
(Zij werd geboren 9 Augustus 1858)
de enige overgeblevenen van het negental, dat tot voor weinige ogenblikken zich nog bij elkander bevond.

Het arme kind, dat haar dierbare op zulk een noodlottige wijze had zien te gronde gaan, klampt zich, in doodsangst, aan VAN DER VEN vast.

Hun toestand bleef uiterst hachelijk

Pijlsnel vliegen zij vooruit tussen bergen ijs, vernielde gebouwen en ontwortelde bomen.

Als door een wonder worstelt het broze dak, waarmede zij naar beneden stortten, er zich behouden doorheen.

Ze naderen een groepje bomen.

Helaas! met onweerstaanbare kracht worden zij tegen een van deze geslingerd, en hun redmiddel scheurt in twee.

Terwijl VAN DER VEN zich vastklemt aan de takken, roept HANNEKE hem smekend

toe: „Och! CELIS, laat mij niet alleen, houd mij toch bij u," en — maar vruchteloos! — doet hij nog een poging om haar te grijpen.

Gelukkig dat zij de jas van haar vader, die bijna verloren ging, behield.

Nadat zij zo plotseling van haren lotgenoot gescheiden was geworden, dreef de snelle stroom haar verder en steeds verder, in de richting van Puiflijk, voort.

Wie kan aan haar denken in die omstandigheden, zonder diep medelijden met haar te krijgen en met grote zorg vervuld te geraken omtrent haar verder lot?

Het stukje dak, dat haar overbleef, is hoogstens drie vierkante ellen groot, onafzienbaar daarentegen het waterveld, waarop zij zich bevindt, door duizend gevaren omringd, blootgesteld aan wind en weder, verstoken van alles, waardoor zij in de eerste levensbehoeften zou kunnen voorzien.

Evenwel na zes dagen zwerven is HANNEKE VAN BEEK op het water gevonden en gered.

De omstandigheden waaronder wil ik U niet onthouden:

„Het was op den middag van den 7e februari, dat er een ranke boot uit Puiflijk voer naar een in het veld gelegen woning, toebehorende aan G. van der ZANDT.

Op sterk aandringen van zijn vrouw had deze nog de vorige dag, dit vaartuig aangeschaft, en dit was haar eerste reis.

Onder het varen merkten zijn metgezellen, dat er vele voorwerpen, uit de verwoeste woningen afkomstig, tussen het door wind en stroom bijeengedreven ijs aanwezig waren.

Daarom besloten ze, nadat ze de aangeduide woning hadden bereikt en nadat de vrouw des huizes er binnen was gegaan, om aan de andere kant het vloedwater op te varen en te onderzoeken of daar mogelijk ook enige voorwerpen van belang en waarde ronddreden.

Zulks was echter niet zonder gevaar. Immers, het watervlak geleek een zee van

enkel ijs, door den stroom en sterken wind opgestuwd en vast op elkaar gepakt.

Evenwel de wind heeft ook open vakken doen ontstaan, gehele geulen schoongevaagd en van ijsschotsen bevrijd.

Met vaardige riemslagen, doorklieft de boot zulk een geul, terwijl de opvarenden turen en zoeken.

Een blauw pakje, dat even verder, bijna aan den zoom van het ijsveld, tussen de stukken, die daar aanspoelden, drijft, valt hun weldra in het oog.

Zij weten niet wat het is.

De een denkt dat het een kledingstuk of enig ander goed zal zijn, een ander ziet het voor een drenkeling aan, een derde weet het helemaal niet, nochtans de nieuwsgierigheid trekt, en de schuit komt inmiddels al nader en nader.

Plotseling komt er beweging in het pakje en richt zich een menselijke gedaante daaruit overeind.

Het is HANNEKE VAN BEEK, die, gewaar geworden door hetgeen er in hare nabijheid plaats greep, het hoofd en bovenlichaam, voor zover haar krachten dit toelieten, omhoog beurde.

Met verdubbelde krachtsinspanning bereikt het vaartuig nu snel de plaats, waar het arme meisje schreiend hare redding afwacht.

Met de uiterste voorzichtigheid zet een der varensgezellen één voet op het stukje dak, om voorover buigende het kind op te tillen, maar HANNEKE is hem vóór en geeft allereerst den jas aan hem over.

Ze wil dat het kledingstuk, waaraan zij veel beschutting en verwarming heeft te danken en dat als laatste liefdesgebaar door haar vader werd meegegeven, nog eerder dan zij zelf in de boot word opgeborgen.

Toen ze eenmaal in de boot zat, werd haar gevraagd of ze honger had.

„Ja, vader !” luidde het antwoord, dat zij schreiende gaf.

„Arm wicht ! wist ge niet, dat ge geen vader en ook geen moeder meer had, dat

deze verdrongen met uwe broertjes en zusjes, dat ge alléén bent op de wereld, beroofd van uw dierbaarste ?”

Zijn mijne lezers en lezeressen begerig om enige bijzonderheden omtrent de lotgevallen, die zij gedurende de dagen en nachten haar omzwerfing over de baren ondervond, te vernemen?

Zij deelde daaromtrent met kinderlijke eenvoudigheid mede:

— *zoals Ds. RIBBIUS verzekert, had zij den meesten tijd slapende doorgebracht — tegen den avond, als het donker werd en zij zich alleen voelde tussen die ontzettende ijsbrokken en zo verwijderd van de mensen, werd zij bang en angstig; dan dook zij in den jas van haar vader en sliep gewoonlijk spoedig in; met die jas beschermde zij zich ook tegen het gure weer en de sterken wind, waar aan zij steeds bloot stond.*

—
Wanneer een ijsschol of een ander voorwerp het dak bedreigde, dan hield zij de handjes voor de ogen, om niet het gevaar te zien, hetwelk telkens gelukkig werd afgeweerd.

Zij had, naar zij vertelde, al de dagen, die ze op het water had doorgebracht niets gegeten.

Slechts een enkel stukje ijs, zo nu en dan in de mond genomen, had haar dorst geleest.

Verlangend had ze gekeken naar de appels die ze voorbij zag drijven.

Intussen denkend aan haar moeder, die „zulke heerlijke” had, strekte zij er de handen niet naar uit, uit vrees om in het water te zullen vallen.

Zij had overigens nooit om hulp geroepen, ook nooit, van nabij of van verre, enig vaartuig kunnen ontdekken.

Behalve dat haar voeten bedenkelijk gezwollen en sterk blauw waren gekleurd, bleef haar gezondheidstoestand bevredigend, ondanks al hare ontberingen en

de invloed van het gure weder, waaraan zij voortdurend was blootgesteld.

Alzo wonderbaar door God bewaard, was zij van een zevental, dat uit man, vrouw en vijf kinderen bestond, de enige, die overbleef.

Om misschien nog jaren lang een levende getuige te zijn van de ontzettende ramp, die haar hare ouders, broeders en zusters ontnam.

Van den kuiper PIEK en zijn gezin — het telde mede zeven personen — bleef niemand gespaard.

Met de zijnen had hij zich op den zolder der schuur van NIKKELS geborgen.

De reden waarom hij niet als de anderen zijne toevlucht tot het dak daarvan genomen heeft, is mij niet bekend geworden.

Ik vermoed, dat hij er geen tijd en misschien ook geen gelegenheid meer toe had, toen het door degenen, die zich op het belendende woonhuis niet langer veilig achtten, bestormd en ingenomen werd.

Voegt men hierbij de meid van MARCELIS VAN DER VEN,

Dan wordt dat zeven- een negental.

Achttien lotgenoten, die aanvankelijk meer geluk hadden dan zij, wisten zich voorlopig te redden op de een hooischelf, die echter den drang van het ijs ook maar kort kon weerstaan.

Daar dreven zij henen met dat ijs, dat hun den ondergang gezworen had.

Met de kracht der wanhoop klemden zij zich vast, zochten den vijand, die hen telkens in de diepte dreigde te storten, te dwingen dat hij hen droeg, tot dat hun geschrei om hulp zou zijn gehoord of zij een plaats bereikten, waar zij veilig konden zijn. Helaas! verre weg de meesten deden dat tevergeefs !

Hier zag 'n moeder haar dochter, ginds een dochter haar moeder, daar een zoon zijn vader, verder een vader zijn zoon een prooi der golven worden, de een na de ander verzwolgen, als hadden ze

afgesproken om de overlevende te martelen.

Ook echtgenoten werden daardoor gescheiden of kwamen gezamenlijk om. Broers en zussen werden elkaar ontnomen

Hartverscheurend was het gejammer, het geweene en het gegil der bedroefden, die in doodsangst, hun geliefden plotseling zagen verdwijnen, of omdat ze zelf een hopeloze strijde voerden op lijfsbehoud.

En onder al dat gejammer, onder al dat geweene, onder al dat gegil verhief zich het gehuil van den wind, het geloei van den storm, en het gezang der krankzinnige, die hen vergezelde op den vloed.

Met nog 2 andere personen, die hunne dierbaren verloren, waren zij de enige, van dit achttiental die het leven behield.

In het totaal zijn er te Leeuwen 37 mensen verdronken.

Behalve de reeds door mij genoemde, werden achttien gered, want men telde er in den beginne over de negen en vijftig, die men miste.

Tot hun getal behoorde ook MARCELIS van der VEN, die, na zijne scheiding van JOHANNA

van BEEK, twee maal van boom verwisselen moest voor hij een stevige vond, waaraan hij zich langer dan een ogenblik vast durfde houden.

Aan de laatste boom, hing hij zeven uren lang, eer hij, naar ziel en lichaam uitgeput, door enkele schippers uit Druten werd gevonden.

Gij kunt denken wat tal van angsten hij uitstond in dien tijd, hij zowel als dat meisje, waarvan men mij verhaalde, dat het reeds tot aan den hals in het water geraakte, en zich bijna niet meer boven houden kon, toen er eindelijk uitkomst voor haar opdaagde, en zij aan den dood werd ontrukkt. Niet gering is het lijden, dat door de doorbraken te Leeuwen in die gemeente veroorzaakt is.

Het doorgebroken dijkvak — zijne vernieuwing komt het polderdistrict op vele duizenden guldens te staan, — heb ik door iemand, wiens woning niet verre van daar verwijderd lag, „de doodslager“ horen noemen.

Met zekerheid durf ik niet zeggen of het al dan niet bekend staat onder dien naam; dit evenwel is bij mij boven allen twijfel verheven dat het wel zoo heten mag. Immers, het toonde zich een doodslager met de daad.

Met de wateren en de ijsschotsen, die het binnen liet, verspreidden zich de schrik en de verslagenheid, welke het verwekte, door gans Maas en Waal. Vrees en angst ten minste legerden zich in de hutten der armen, zoowel als in de huizen der rijken, en met de hoop op behoud ging de moed om te blijven en de gevaren, die nog dreigden, te weerstaan, op meer dan één plaats verloren.

Te Druten, waar de dijk minder voor het dorp verzakte, hield men echter onverschrokken stand, en gelukte het vooral, onder de leiding van MÜLLER, ingenieur bij den waterstaat, een ramp te voorkomen welke in hare gevolgen niet minder groot dan die te Leeuwen zou zijn geweest.

Desniettemin duchtten de ingelanden overal het ergste, de mensen stonden onder anderen te Alphen versuft en radeloos op den dijk in het water, en waanden zich zelfs in de hoger gelegene huizen niet veilig.

Bang dat deze alsnog zouden instorten, en hieven derhalve een noodgeschrei aan, zo hartverscheurend, dat degenen, die het hoorden, hunne tranen niet konden bedwingen:

Hoewel de berichtgeving hierover enigszins overdreven leek.

Immers, het door hem genoemde dorp aan de Maas is naderhand door verschillende personen bezocht, en deze hebben daar niet slechts gelezen wat er op een der deurstijlen gebeiteld werd:

**„in het jaar
achttien honderd zestig en één
stond het water tot aan dezen steen,“**

maar ook gezien, hoe de dijk op meer dan één plaats was afgespoeld door het vloedwater, dat er hoog over henen ging, en zij begrepen toen best, dat men hier doodsbenauwd moet zijn geweest, ja nergens heil van hebben gewacht dan van eene haastige vlucht naar de tegenover liggende gemeenten, niettegenstaande ook deze waren bedolven door den vloed en genoeg hadden aan haar eigen kwaad.

Gebrek aan levensmiddelen ontstond er bovendien al zeer spoedig in dit distrikt, aanvankelijk kon daar moeilijk naar behoren in tegemoet worden gekomen. In het bijzonder aan de Maaskant scheen zulks het geval te zijn.

uit Megen waren daar de 3e februari reeds honderd bijgekomen, die tussen Appeltern, Maasbommel en Altforst werden verdeeld.

Deze moesten echter al in de behoeften van 3.085 mensen te voorzien.

Geen wonder dus dat men er dringend bleef smeken om hulp, daar zowel als te Horssen, Bergharen, Batenburg en andere gemeenten, waar de toestand nijpend werd. Niet minder is er over huisvesting geklaagd.

Te Horssen, Alphen, Maasbommel en Altforst moesten bijna alle huizen door de bewoners worden ontruimd, kon men de slachtoffers, die op den dijk stonden, bij honderden tellen, en te midden van hen zag men het vee, dat zij in hunne vlucht mede hadden gevoerd,

Helaas ! noch de kerken, noch de scholen, welke er in allerijl voor waren ingericht, konden hun tot een veilig toevluchtsoord verstrekken, en onder den bloten hemel leden zij koude en armoede, en misten alles wat zij nodig hadden.

Te Appeltern, te Dreumel en te Wamel, waar het slechts weinig beter was, bleven

maar enkele huizen vrij van overstroming, en deze enkele gebouwen geraakten opgepropt van volk, dat alleen het leven uit het water scheen te hebben gered — zooals een ooggetuige verhaalt — om het door honger en koude te verliezen.

Trouwens, alle aanwezige voorraad was verzvolgen, bedorven of onbereikbaar geworden, en de wens, dat er van elders nieuwe komen mogt, kon niet dan langzaam worden vervuld. Ook de inwoners der gemeente Batenburg waren voor het meerderdeel van have en goed beroofd, en in de weinige woningen, die door den vloed bleven verschoond, konden geen anderen een schuilplaats vinden dan de inboorlingen van het dorp, waarvoor de beschikbare ruimte ter nauwer nood toe. reikend was.

Honderden vertrokken derhalve naar Tiel, naar Nijmegen en naar Grave, waar het treffend moet zijn geweest de slachtoffers te zien binnenkomen, welke letterlijk aan alles, zelfs aan de kleinste bijzonderheden, behoefte hadden.

Door hun vertrek waren de achterblijvers, die nu weer wat meerder ruimte kregen, aanmerkelijk gebaat.

Het water, dat slechts 2 à 3 dagen nodig had om zijn hoogste standpunt te bereiken, ging daarna spoedig dalen, en naarmate het daalde rees de hoop der verslagenen, die in plaats van alles te verliezen, zoals zij vreesden, nog zooveel behouden mochten.

Hun schade was beslist niet klein, alleen al gelet op het verlies aan mensenlevens, maar ze had veel groter kunnen zijn.

Conclusies:

Aan gebouwen werd verreweg het meest vernield.

Toen ik kort, nadat het water zich had teruggetrokken, het land van Maas en Waal doorkruiste, waren er met uitzondering van de huizen, welke in en tegenover de doorbraak stonden, over het algemeen slechts lemen hutten en kleine

woningen over, die ik hier en daar zag liggen op den grond,

Hun aantal was nogal groot, met name te Horssen, te Alphen, te Dreumel, te Wamel, te Altforst en te Appeltern, waar, zij langs den dijk of in de kom der dorpen soms in totale vernieling, de voorbijganger nog maanden lang liet zien, hoe verschrikkelijk de uitwerking van de rivier, kan zijn.

De verwoestende kracht van het water, en de ijsschotsen, vernielde de dijken, om vervolgens vee en mensen te verslinden.

Uitgezonderd de verwoesting van huizen, bracht de overstroming van het land tussen Maas en Waal geen omvangrijke schade van materiële aard aan zijn bewoners toe.

Immers, het zo dreigend aanzien, dat zij in den beginne vertoonde, werd minder dreigend met den tijd.

Vooraf toen de boeren bemerkten, dat hun winterkoren niet bedorven noch beschadigd was, maar zich veeleer vermeerderd en verbeterd had.

„Aan den landbouw werd de meeste schade toegebracht in de Bommelerwaard beneden den Meidijk en enige der laagste polders daar boven; de minste in Maas en Waal.

In dit laatste land waren de velden rond half februari reeds weer droog, alleen de laagste hadden nog enig water, terwijl de doorbraak te Leeuwen zeer gemakkelijk te dichten was, door den bocht, waarmede de dijk binnenwaarts ingelopen had, af te snijden en den dijk recht uit te leggen over den hogen grond, die daar voor lag.

Ook de beneden-polders losten hun water vanzelf tijdig genoeg door het vallen van de Maas, zodat men de hulp van het stoomgemaal niet eens nodig had."